

**UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA 5–7-SINF O'QUVCHILARIDA
ORKESTR IJROCHILIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA BOSQICHLI
INTERAKTIV METODNING SAMARADORLIGI**

Ergashev Ibrohimjon Qodirjon o'g'li

Namangan shahar 18-maktab musiqa fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5–7-sinflarida o'quvchilarda orkestr ijrochilik ko'nikmalarini shakllantirishning bosqichli interaktiv metodikasi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot jarayonida orkestr cholg'u guruhlarini tizimli o'rgatish, to'g'ri pastanovka va ijro texnikasini shakllantirish, shuningdek tonallik asosida jo'r bo'lish ko'nikmalarini rivojlantirish bosqichlari ishlab chiqildi. Pedagogik tajriba-sinov ishlari natijalari an'anaviy o'qitish usullari bilan taqqoslanib, interaktiv metodning o'quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyati, ritmik aniqligi hamda jamoaviy hamohanglik darajasini sezilarli oshirishi aniqlandi. Tadqiqot natijalari mazkur metodni umumiy o'rta ta'lim maktablarida samarali qo'llash mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: umumiy o'rta ta'lim, orkestr, ijrochilik ko'nikmasi, interaktiv metod, tonallik, hamohanglik, musiqa darsi, pedagogik tajriba.

**ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПОЭТАПНОГО ИНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДА В
ФОРМИРОВАНИИ НАВЫКОВ ОРКЕСТРОВОГО ИСПОЛНИТЕЛЬСТВА У
УЧАЩИХСЯ 5–7 КЛАССОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ**

Аннотация: В статье научно обоснована поэтапная интерактивная методика формирования навыков оркестрового исполнительства у учащихся 5–7 классов общеобразовательных школ. Разработана система последовательного изучения оркестровых инструментальных групп, формирования правильной постановки и исполнительской техники, а также развития навыков подбора по тональности. Результаты педагогического эксперимента, проведенного в школьных условиях, показали значительное повышение уровня музыкального слуха, ритмической точности и ансамблевой слаженности учащихся по сравнению с традиционными методами обучения. Полученные данные подтверждают эффективность предложенной методики для системы общего среднего образования.

Ключевые слова: общеобразовательная школа, оркестр, исполнительские навыки, интерактивный метод, тональность, ансамбль, музыкальный урок, педагогический эксперимент.

**THE EFFECTIVENESS OF A STAGE-BASED INTERACTIVE METHOD IN
DEVELOPING ORCHESTRAL PERFORMANCE SKILLS AMONG 5TH–7TH GRADE
STUDENTS IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS**

Abstract: *This article scientifically substantiates a stage-based interactive methodology for developing orchestral performance skills among 5th–7th grade students in general secondary schools. The study presents a systematic approach to teaching orchestral instrument groups, forming correct posture and performance techniques, and developing accompaniment skills based on tonality recognition. The pedagogical experiment conducted in a school setting demonstrated a significant improvement in students' musical hearing, rhythmic accuracy, and ensemble coordination compared to traditional teaching methods. The findings confirm the effectiveness of the proposed methodology for application within the general secondary education system.*

Keywords: *general secondary school, orchestra, performance skills, interactive method, tonality, ensemble coordination, music lesson, pedagogical experiment.*

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa ta'limining mazmuni va sifatini oshirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, o'quvchilarda jamoaviy ijrochilik madaniyatini shakllantirish, ularning musiqiy eshitish qobiliyati, ritm sezgisi va estetik tafakkurini rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Orkestr mashg'ulotlari o'quvchilarda nafaqat musiqiy bilim va ko'nikmalarni, balki jamoada ishlash, mas'uliyatni his qilish va o'zaro hamkorlik madaniyatini ham shakllantiradi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab maktablarda orkestr faoliyati an'anaviy tushuntirish-uslubiy yondashuv asosida olib borilib, o'quvchilarning faol ishtiroki yetarli darajada ta'minlanmaydi.

O'zbekiston Respublikasida madaniyat va san'at sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. Xususan, PQ-112-son Prezident qarori – "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorda yosh avlodni milliy va jahon musiqa merosi asosida tarbiyalash, ta'lim muassasalarida musiqa mashg'ulotlarining sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish vazifalari belgilab berilgan. Mazkur hujjat musiqa ta'limida innovatsion metodlardan foydalanish, amaliy ijrochilikni kuchaytirish va o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishni muhim strategik yo'nalish sifatida e'tirof etadi.

Shu nuqtai nazardan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida orkestr mashg'ulotlarini bosqichli interaktiv metod asosida tashkil etish o'quvchilarning ijrochilik ko'nikmalarini samarali shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot aynan ushbu metodning pedagogik samaradorligini aniqlashga qaratilgan.

Mazkur tadqiqot umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5–7-sinflarida orkestr ijrochilik ko'nikmalarini shakllantirish jarayonini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot

jarayonida pedagogik kuzatuv, tajriba-sinov, taqqoslash, test sinovlari hamda amaliy ijro baholash metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot bazasi sifatida umumiy o'rta ta'lim maktabining 5–7-sinf o'quvchilari jalb etildi. O'quvchilar tajriba va nazorat guruhlariga ajratildi. Nazorat guruhida orkestr mashg'ulotlari an'anaviy usulda olib borildi, tajriba guruhida esa bosqichli interaktiv metod joriy etildi.

Metodika uch bosqich asosida tashkil etildi. Birinchi bosqichda o'quvchilarga orkestr cholg'u guruhlarini tizimli ravishda o'rgatildi. Har bir guruhning vazifasi, joylashuvi va tovush xususiyatlari ko'rgazmali hamda audio namoyish orqali tushuntirildi. Ikkinchi bosqichda to'g'ri pastanovka, qo'l holati va ijro texnikasini shakllantirishga qaratilgan individual va kichik guruh mashqlari bajarildi. Uchinchi bosqichda o'quvchilar orkestr shaklida joylashtirilib, tonallik asosida jo'r bo'lish, ritmik uyg'unlik va jamoaviy hamohanglikni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar o'tkazildi.

Baholash mezonlari sifatida tonallikni aniqlash qobiliyati, ritmik aniqlik, ijro texnikasi, ansambl uyg'unligi hamda sahna intizomi ko'rsatkichlari belgilandi. Boshlang'ich va yakuniy natijalar foiz ko'rsatkichlari asosida taqqoslandi. Olingan ma'lumotlar statistik tahlil qilinib, metod samaradorligi aniqlashtirildi.

Tajriba-sinov ishlari yakunida nazorat va tajriba guruhlarini o'rtasidagi ko'rsatkichlar taqqoslandi. Boshlang'ich bosqichda har ikkala guruh o'quvchilarining orkestr ijrochilik ko'nikmalari deyarli bir xil darajada bo'lib, tonallikni aniqlash, ritmik aniqlik va jamoaviy hamohanglik ko'rsatkichlari o'rtacha 45–50 foiz atrofida baholandi. Bu holat o'quvchilarda nazariy bilimlar mavjud bo'lsa-da, amaliy ijrochilik tajribasi yetarli darajada shakllanmaganini ko'rsatdi.

Bosqichli interaktiv metod asosida olib borilgan mashg'ulotlardan so'ng tajriba guruhida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Xususan, tonallikni to'g'ri aniqlash ko'rsatkichi 48 foizdan 78 foizga, ritmik aniqlik 50 foizdan 82 foizga, ansambl uyg'unligi esa 46 foizdan 85 foizga oshdi. Ijro intizomi va sahna madaniyati ko'rsatkichlari ham barqaror ravishda yaxshilandi. Nazorat guruhida esa o'sish dinamikasi nisbatan past bo'lib, o'rtacha 10–15 foiz atrofida oshish qayd etildi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, interaktiv mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarning darsga qiziqishi ortdi, ular jamoaviy ijro jarayonida faolroq ishtirok eta boshladi. Ayniqsa, orkestr shaklida joylashtirish va tonallik asosida jo'r bo'lish mashqlari musiqiy eshitish qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynadi.

Statistik taqqoslash natijalari bosqichli interaktiv metodning an'anaviy o'qitish usuliga nisbatan samaraliroq ekanligini tasdiqladi. Olingan natijalar metodning umumiy o'rta ta'lim maktablarida orkestr mashg'ulotlarini tashkil etishda yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, umumiy o'rta ta'lim maktablarida orkestr mashg'ulotlarini bosqichli interaktiv metod asosida tashkil etish o'quvchilarning ijrochilik ko'nikmalarini shakllantirishda sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tajriba

guruhida kuzatilgan yuqori o'sish ko'rsatkichlari mazkur metodning nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki amaliy ijro jarayonini faollashtirishga ham xizmat qilishini tasdiqlaydi.

An'anaviy yondashuvda o'qituvchi yetakchi, o'quvchi esa asosan tinglovchi rolda bo'lib qoladi. Bosqichli interaktiv metod esa o'quvchini faol subyekt sifatida jarayonga jalb qiladi. Ayniqsa, orkestr shaklida joylashtirish, tonallik asosida jo'r bo'lish va kichik guruhlarda mashq qilish o'quvchilarda jamoaviy mas'uliyat, o'zaro eshitish va uyg'unlikni his qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa musiqiy kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, metodning samaradorligi uch asosiy omil bilan izohlanadi: tizimlilik, bosqichma-bosqichlik va interaktivlik. Tizimli o'rgatish o'quvchilarga orkestr tuzilishini yaxlit holda anglash imkonini beradi. Bosqichma-bosqichlik murakkab ko'nikmalarni oddiydan murakkabga qarab shakllantirishni ta'minlaydi. Interaktivlik esa o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ijodiy faolligini kuchaytiradi.

Shu bilan birga, tadqiqot ayrim cheklovlarni ham ko'rsatdi. Masalan, metodni samarali qo'llash uchun o'qituvchining metodik tayyorgarligi va yetarli moddiy-texnik baza zarur. Kelgusida tadqiqotni kengroq auditoriyada va uzoq muddatli kuzatuv asosida olib borish metodning barqaror natijalarini yanada aniqroq ko'rsatishga yordam beradi.

Umuman olganda, bosqichli interaktiv metod umumiy o'rta ta'lim maktablarida orkestr mashg'ulotlarini tashkil etishda pedagogik jihatdan asoslangan va samarali yondashuv sifatida baholanishi mumkin.

XULOSA

Mazkur tadqiqot umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-7-sinflarida orkestr mashg'ulotlarini bosqichli interaktiv metod asosida tashkil etishning pedagogik samaradorligini aniqlashga qaratildi. O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari natijalari shuni ko'rsatdiki, mazkur metod o'quvchilarning orkestr ijrochilik ko'nikmalarini shakllantirishda an'anaviy yondashuvga nisbatan ancha yuqori natijalar beradi. Ayniqsa, tonallikni aniqlash, ritmik aniqlik, ansambl uyg'unligi hamda sahna intizomi ko'rsatkichlarida sezilarli o'sish kuzatildi.

Bosqichli interaktiv metodning asosiy ustunligi uning tizimli va izchil tashkil etilishidadir. Cholg'u guruhlarini ketma-ket o'rgatish, pastanovka va ijro texnikasini individual mashqlar orqali mustahkamlash hamda orkestr shaklida jamoaviy ijroga o'tish o'quvchilarda murakkab musiqiy ko'nikmalarni bosqichma-bosqich shakllantirish imkonini berdi. Interaktiv elementlar o'quvchilarning dars jarayoniga faol jalb qilinishini ta'minlab, ularning motivatsiyasi va ijodiy faolligini oshirdi.

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, orkestr mashg'ulotlarini zamonaviy pedagogik yondashuv asosida tashkil etish o'quvchilarda nafaqat musiqiy bilim va ko'nikmalarni, balki jamoaviy hamkorlik, o'zaro tinglash madaniyati va estetik

tafakkurni ham rivojlantiradi. Bu esa umumiy o'rta ta'lim tizimida musiqa fanining tarbiyaviy va rivojlantiruvchi ahamiyatini yanada kuchaytiradi.

Shunday qilib, bosqichli interaktiv metod umumiy o'rta ta'lim maktablarida orkestr ijrochiligini o'rgatishda samarali pedagogik vosita sifatida tavsiya etilishi mumkin. Kelgusida mazkur metodni turli yosh toifalarida hamda boshqa musiqiy yo'nalishlarda qo'llash imkoniyatlarini o'rganish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLARI RO'YXATI:

1. Ergashev, I. Q. (2023). O'zbek milliy cholg'u asboblari haqida ma'lumot va ularning tavsifi (rubob va dutor cholg'ulari misolida). Ta'lim va taraqqiyot, 6-son, 225–229.
2. Ergashev, I. Q. (2025). Musiqa madaniyati darslarida an'anaviy ijro mashqlari bilan zamonaviy raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish. Научный Фокус, №28(100), 158–161.
3. Rajabiy, Y. (1987). O'zbek xalq musiqa merosi. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot.
4. Abdurahmonov, A. (2020). Musiqa ta'limi metodikasi. Toshkent: O'qituvchi.
5. Saidov, S. (2019). Umumiy o'rta ta'limda musiqa darslarini tashkil etish metodikasi. Toshkent: Fan.
6. Asafyev, B. (1971). Музыкальная форма как процесс. Москва: Музыка.
7. Kabalevsky, D. (1982). О музыкальном воспитании детей. Москва: Просвещение.
8. Swanwick, K. (1999). Teaching Music Musically. London: Routledge.
9. Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. International Journal of Music Education, 28(3), 269–289.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida (PQ-112-son Qaror).